

Doi ani mai târziu, cu prilejul morții împăratului Francisc Iosif, ideia inevitabilității pieirii imperiului habsburgic era exprimată de N. Iorga în contururi și mai clare: „Triste raze de soare răsrinite în bălțile de sînge ale milioanele de jertfe se joacă pe fruntea lui despoiată și în locul plînsului duios pentru cei morți se ridică din patru colțuri ale pămîntului bocetul mulțimilor nesfîrșite de văduve și orfani, doar pentru a-l blestema (...) Îl va îngropa Wilhelm, împăratul german, și cu dînsul va îngropa însuși viitorul Austriei (al monarhiei habsburgice — n.n.) »¹.

În cadrul celor zece lecții, ținute în 1917 la Iași, privind originea și dezvoltarea statului austriac, N. Iorga a spulberat teoriile „vitalității” imperiului austro-ungar, zdrobind „argumentările meșteșugite” care nu țin seama de realitate².

N. Iorga are meritul de a fi înțeles, chiar într-un moment de succese militare ale Austro-Ungariei, că dispariția monarhiei habsburgice va fi, înainte de toate, rezultatul firesc al unui proces necesar, legic. Factorul hotărîtor, precizează N. Iorga, îl vor constitui înseși popoarele asuprite, care „vor ieși din inerția lor”³, pornind cu un avînt sporit lupta de eliberare spre a da putredului imperiu habsburgic ultima lovitură. Pentru că, subliniază N. Iorga, „în marile cutremure ale lumii nu echilibristica politică meschină poate orîndui după norme străine păturile care, mișcîndu-se și legănîndu-se din nou, ascultă de legi superioare, care sînt eterne”⁴.

Previziunea istorică a lui N. Iorga, bazată pe documentata cunoaștere a realităților s-a îndeplinit în cursul anului 1918, cînd, pe ruinele monarhiei habsburgice, au luat ființă noi state naționale, sau s-a desăvîrșit unitatea altora, cum a fost cazul României și Iugoslaviei.

Prăbușirea imperiului habsburgic, sub loviturile luptei de eliberare națională a popoarelor asuprite, a constituit prilejul încununării luptei seculare a populației române din Transilvania de eliberare națională și de unire cu vechea Românie. Exprimînd plastic acest proces, N. Iorga scria: „Nu putem rămîne nesimțitori la prăbușirea monarhiei” (habsburgice — n.n.)⁵. Dispariția monarhiei habsburgice, prevăzută de N. Iorga, a însemnat lichidarea unui stat retrograd, învechit, așezat de-a-curmezișul dezvoltării mai multor popoare.

Ocupîndu-se de perspectivele Austriei după război, N. Iorga scria, în vara anului 1917: „Monarhia habsburgilor e în spasmele morții, și, chiar de s-ar zice „Austrie” la ce va ieși din frămîntările ce nu se mai pot ascunde, e sigur că această formă nu va mai fi cuceritoare și nu va mai consimți să urmărească nici scopurile agresive ale germanismului în orient”⁶. Istoria a confirmat pe deplin această afirmație a marelui istoric.

Atitudinea fermă, curajoasă a lui N. Iorga în favoarea Serbiei vecine, convingerea sa adîncă în victoria dreptății și în înfrîngerea — pînă la urmă,

¹ N. Iorga, *Oameni care au fost*, vol. 2, București, 1935, p. 249.

² N. Iorga, *Originea și dezvoltarea statului austriac*, ed. II-a, București, 1938, p. 6.

³ „Universul”, nr. 869 din 20 septembrie 1914.

⁴ N. Iorga, *Originea și dezvoltarea statului austriac*, p. 134.

⁵ N. Iorga, *Două răspunsuri ale unui istoric*, Iași, 1917, p. 6.

⁶ „Neamul românesc”, nr. 236 din 29 august 1917.